

Pràcticum IV

Codi: 106123

Crèdits: 12

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500891 Infermeria	OB	3	2

Professor/a de contacte

Nom: Juan Leyva Moral

Correu electrònic: juanmanuel.leyva@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Antonio Luis Lopez Ruiz

Marina Redondo Vidal

Jessica Izcara Cobo

Rosa Maria Fernandez Salafranca

Encarnacion Cuenca Martinez

Laia Salinas Gratacos

Prerequisits

Pot realitzar el pràcticum IV l'alumnat que abans de l'inici de l'assignatura:

- Hagi assistit a la sessió de prevenció de riscos i la prova d'avaluació sobre la prevenció de riscos.
- Hagi assistit a les classes de pràctiques de laboratori dels cursos previs. Hagi assistit a les visites planificades per la valoració i actualització del carnet vacunal i el cribratge tuberculínic, realitzades pel servei de Medicina Preventiva i Epidemiologia de l'hospital Vall d'Hebron, abans de cursar la primera assignatura pràcticum.
- Tingui la targeta d'identificació personal d'estudiant.

Per coherència en el progrés d'adquisició del nivell competencial, que s'adquireix de manera gradual, és **MOLT RECOMANABLE** que l'alumnat hagi superat les assignatures dels Pràcticums I, II i III.

Important: No és possible realitzar dos pràcticums que coincideixin en el temps.

L'alumnat adquirirà el compromís de preservar la confidencialitat i secret professional de les dades a què pugui tenir accés per raó dels aprenentatges als serveis assistencials. També en mantenir una actitud d'ètica professional en totes les seves accions. En aquest sentit l'alumnat que es matricula d'aquesta assignatura es compromet a aplicar la "Normativa del Pràcticum en Infermeria" i "Recomanacions de conducta dels estudiants de la Facultat de Medicina". Els documents estan disponibles a través de la pàgina web de la facultat de medicina www.uab.cat/medicina dins de l'apartat Graus: Infermeria; Pràcticum 1 * Implementació del "Protocolo mediante el que se determinan pautas básicas destinadas a asegurar y proteger el derecho a la intimidad del paciente por los alumnos y residentes en Ciencias de la Salud" (Documento BOE-A-2017-1200).

Les direccions dels centres hospitalaris, d'atenció primària i sociosanitaris en els quals l'alumnat fa pràctiques clíniques ens farà arribar les instruccions per tal que se signi el document de confidencialitat i, si escau, la targeta identificativa.

L'alumnat haurà de seguir la normativa que es penjarà al campus virtual de les assignatures. El no compliment d'aquesta normativa suposarà no poder realitzar les pràctiques i per tant el suspens d'aquesta.

És imprescindible disposar del Certificat de Delictes de Naturalesa Sexual abans d'iniciar les pràctiques. En el següent enllaç trobareu informació de com tramitar-ho

<https://web.gencat.cat/ca/tramits/que-cal-fer-si/vull-obtenir-el-certificat-de-delictes-de-naturalesa-sexual> . Hi ha centres de pràctiques que poden no autoritzar l'inici de les pràctiques si no es lliura el certificat a temps. Aquesta gestió va a càrrec de cada estudiant.

Objectius

OBJECTIU GENERAL:

El Pràcticum IV ha de permetre a l'alumnat integrar i aplicar els continguts treballats en les diferents assignatures, incorporant nous coneixements, habilitats i actituds a través del contacte real amb la professió infermera dins de l'àmbit assistencial i la seva complexitat.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- Aprofundir en les cures iniciades al Pràcticum II i en aquelles que la infermera presta dins de l'àmbit d'Atenció Familiar i Comunitària i iniciar-se en aquelles cures que es donen en serveis assistencials de més complexitat.
- Aplicar el procés d'atenció d'infermeria com a metodologia científica.
- Incorporar la perspectiva de gènere en la pràctica professional.
- Desenvolupar les dimensions del rol de col·laboració i el rol autònom.
- Oferir unes cures infermeres adients a les necessitats de salut, garantint unes cures infermeres de qualitat, dirigides a la persona i la família, amb una visió integral que contempli les vessants biològica, psicològica i social de les persones ateses.
- Desenvolupar habilitats comunicatives amb la persona atesa, la seva família i l'equip de treball.

Competències

- "Demostrar que es comprenen, sense prejudicis, les persones: considerar-ne els aspectes físics, psicològics i socials, com a individus autònoms i independents; assegurar que es respectin les seves opinions, creences i valors, i garantir el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional."
- Aplicar els fonaments i els principis teòrics i metodològics de la infermeria.
- Basar les intervencions infermeres en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.
- Demostrar que es coneix el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola i que es comprenen les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.
- Demostrar que es coneixen els principis de finançament sanitari i sociosanitària i utilitzar adequadament els recursos disponibles.
- Demostrar que es coneixen els sistemes d'informació sanitària.
- Demostrar que es coneixen les estratègies per adoptar mesures de confort i atenció de símptomes, dirigides al pacient i la seva família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribueixin a alleugerir la situació de malalts avançats i terminals.
- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua
- Dissenyar sistemes de cures dirigits a persones, famílies o grups, avaluar-ne l'impacte i establir-hi les modificacions oportunes.
- Establir una comunicació eficaç amb pacients, família, grups socials i companys, i fomentar l'educació per a la salut.

- Fer les cures infermeres basant-se en l'atenció integral de salut, que suposa la cooperació multiprofessional, la integració dels processos i la continuïtat assistencial.
- Fomentar estils de vida saludables, l'autocura, donant suport al manteniment de conductes preventives i terapèutiques.
- Generar propostes innovadores i competitives en la investigació i en l'activitat professional.
- Oferir una atenció sanitària tècnica i professional adequada a les necessitats de salut de les persones ateses, d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen a les normes legals i deontològiques aplicables.
- Planificar i dur a terme cures infermeres dirigides a persones, famílies o a grups, orientades als resultats en salut, i avaluar-ne l'impacte a través de guies de pràctica clínica i assistencial que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.
- Plantejar solucions als problemes de salut i malaltia de les persones, les famílies i la comunitat aplicant la relació terapèutica seguint el mètode científic del procés infermer.
- Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat, en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la manera com viuen el seu procés de salut-malaltia.
- Protegir la salut i el benestar de les persones o grups atesos garantint la seva seguretat.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Treballar amb l'equip de professionals com unitat bàsica en la qual s'estructuren de manera unidisciplinària o multidisciplinària i interdisciplinària els professionals i la resta de personal de les organitzacions assistencials.
- Utilitzar la metodologia científica en les pròpies intervencions.

Resultats d'aprenentatge

1. Adaptar-se a les noves situacions i contextos mantenint una actitud constructiva.
2. Adquirir i utilitzar els instruments necessaris per desenvolupar una actitud crítica i reflexiva.
3. Analitzar les diferències per sexe i les desigualtats de gènere en l'etiologia, l'anatomia, la fisiologia i les patologies en el diagnòstic diferencial, les opcions terapèutiques, la resposta farmacològica, el pronòstic i en les cures infermeres.
4. Analitzar les intervencions infermeres justificant-les amb evidències científiques i aportacions d'experts que les sustentin.
5. Aplicar el codi ètic i deontològic de la infermeria a tots els àmbits de l'activitat infermera.
6. Aplicar els coneixements sobre la fisiopatologia i els condicionants de la salut a les cures infermeres.
7. Aplicar l'evidència científica en la planificació i el desenvolupament de les cures infermeres.
8. Avaluar periòdicament les situacions de salut i les intervencions d'infermeria prestades.
9. Comparar les característiques dels principals sistemes d'informació.
10. Comunicar fent un ús no sexista ni discriminatori del llenguatge.
11. Comunicar-se adaptant el llenguatge a cada interlocutor.
12. Demostrar habilitat en l'execució de procediments i tècniques d'infermeria.
13. Demostrar que se saben executar maniobres de suport vital bàsic.
14. Demostrar una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.
15. Descriure els principis per administrar fàrmacs i altres teràpies amb seguretat.
16. Dissenyar cures dirigides a persones en situació de malaltia avançada i en situació de final de vida que recullin les estratègies adequades per millorar el confort i alleujar la situació, tenint en compte els valors i les preferències de les persones malaltes i les seves famílies.
17. Dissenyar estratègies d'educació per a la salut en persones, famílies i grups.
18. Establir una relació empàtica i respectuosa amb la persona i la família, d'acord amb la situació de la persona, el problema de salut i l'etapa de desenvolupament.

19. Fer les cures d'infermeria de manera integral dins de l'equip interdisciplinari.
20. Fer una història clínica, un examen físic, un de psicològic i un diagnòstic d'infermeria de manera específica per a homes i dones, incorporant-hi, a més, la diversitat afectivosexual, d'identitat i d'expressió de gènere.
21. Identificar els diferents grups de fàrmacs i productes sanitaris, els principis de la seva autorització, ús i indicació, i els mecanismes d'acció dels mateixos.
22. Identificar els elements que poden posar en risc la salut de les persones en relació a la utilització i gestió dels fàrmacs.
23. Identificar guies de pràctica clínica específiques per a cada etapa del cicle vital.
24. Identificar i explicar les guies de pràctiques clíniques i assistencials relacionades amb l'atenció de les demandes de salut de les persones durant tot el cicle vital i de les alteracions que es poden presentar , i proporcionar les cures necessàries en cada etapa.
25. Identificar les desigualtats socials que es manifesten a partir dels eixos socials (classe, gènere, edat, origen i territori).
26. Identificar les implicacions socials, econòmiques i mediambientals de les activitats academicoprofessionals de l'àmbit de coneixement propi.
27. Identificar les necessitats nutricionals de les persones sanes i/o afectades per problemes de salut.
28. Integrar al pla de cura els aspectes psicosocials, assegurant el respecte a les opinions, preferències, creences i valors.
29. Integrar-se en equips de treball multidisciplinaris i interdisciplinaris i compartir objectius comuns.
30. Planificar cures infermeres dirigides a persones, famílies o grups.
31. Prioritzar les mesures sanitàries de prevenció durant les seves intervencions en centres de salut.
32. Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
33. Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
34. Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
35. Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
36. Reconèixer les situacions de risc vital.
37. Resoldre problemes infermers i problemes de col·laboració, utilitzant la història clínica, aplicant la metodologia infermera i els llenguatges estandarditzats vigents.
38. Respectar el dret de participació en el conjunt de presa de decisions de les persones en les seves pròpies cures, d'acord amb com viuen el seu procés de salut.
39. Respectar els principis de dret a la intimitat, confidencialitat i secret professional en totes les cures dutes a terme.
40. Seleccionar els aspectes bàsics relacionats amb l'estil de vida saludable, l'autocura i les activitats preventives i terapèutiques en relació amb les necessitats de salut, dirigint les accions tant a la persona com als familiars o assistents responsables.
41. Treballar en col·laboració i de manera responsable per aconseguir els objectius prèviament planificats garantint la continuïtat assistencial.
42. Utilitzar adequadament els recursos disponibles.
43. Utilitzar el procés d'atenció d'infermeria com a metodologia científica en les intervencions i la resolució de problemes.
44. Utilitzar estratègies i habilitats que permetin la comunicació efectiva amb les persones, famílies i grups socials i amb els companys, així com l'expressió de les seves preocupacions i interessos.
45. Utilitzar l'evidència científica a la pràctica assistencial.
46. Utilitzar la relació terapèutica, basada en la confiança, la comunicació i les relacions interpersonals, per solucionar els problemes de salut de la persona i la família.
47. Utilitzar mesures de protecció i de seguretat per garantir el benestar i minimitzar el risc vinculat a l'assistència.
48. Valorar el risc i protegir la salut de les persones garantint-ne la seguretat.
49. Valorar i tractar les persones d'una manera holística tolerant i sense emetre judicis de valor.
50. Valorar l'estat de la salut de l'individu, família o comunitat i identificar els problemes i els factors interns i externs que afecten la seva salut.

Continguts

1. Els models d'infermeria aplicats a l'atenció de població pediàtrica, adulta i anciana.
2. Bases ètiques i metodològiques infermeres.
3. El codi deontològic, els drets i deures de l'usuari en el marc del sistema assistencial.
4. L'aplicació del procés d'ensenyament - aprenentatge quan s'ofereixen les cures infermeres a persones de diferents cultures.
5. Pla d'atenció d'infermeria.
6. La millora contínua de la qualitat de les cures infermeres.
7. Guies de pràctica clínica, protocols i pràctica informada per l'evidència.
8. Alimentació saludable i dietes terapèutiques de les persones ateses.
9. Prevenció del risc cardiovascular.
10. Programa d'Activitats Preventives i de Promoció de la Salut
11. Factors que influeixen en els processos d'aprenentatge de les persones ateses, necessitats educatives, objectius d'aprenentatge, estratègies educatives i resultats esperats.
12. Farmacocinètica i farmacodinàmica dels fàrmacs més comuns a Atenció Primària.
13. Acompanyament i gestió de les cures en situacions de final de vida
14. Atenció domiciliària.
15. Comunicació terapèutica.
16. Gestió de conflictes.
17. Gestió de riscos per a la seguretat de la persona atesa.
18. El sistema sanitari català.
19. Gestió autònoma de la demanda infermera.

Metodologia

Les pràctiques clíniques a Atenció Primària i Comunitària donen l'oportunitat a l'alumnat de desenvolupar coneixements, habilitats, actituds i valors en un àmbit professional real i complex, acompanyat sempre d'un infermer/a docent (Professor/a Associat/ada Infermer/a). Consten d'una estada aproximada de 8 setmanes en un Equip d'Atenció Primària o PADES durant les quals s'assigna a cada estudiantun/a infermer/a de la unitat on realitza les pràctiques que vetlla i guia el seu procés d'aprenentatge de forma individualitzada i continuada.

Els torns i horaris assignats poden ser modificats en funció de les necessitats dels serveis, per tant es important disposar de flexibilitat horària per poder fer front a canvis inesperats, ja que s'han de realitzar tots els dies de pràctiques.

El Quaderns Reflexius recullen aquelles situacions viscudes durant la pràctica que han despertat alguna emoció, bé sigui positiva o negativa amb un impacte en el procés d'aprenentatge. Entrega quinzenal en forma de treball escrit via Moodle.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Supervisades			
PRÀCTIQUES EXTERNES (PEXT)	291	11,64	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50
Treball escrit	9	0,36	1, 2, 25, 26

Avaluació

Dins de pla d'estudis del Grau d'infermeria, les assignatures Pràcticums formen part de la matèria Pràctica Externa. Les competències i resultats d'aprenentatge de la matèria Pràctica Externa es treballaran i s'avaluaran al llarg dels diferents pràcticums en funció del context i àmbit on es desenvolupin cadascú dels pràcticums. Al llarg del desenvolupament de les estades de pràctica clínica de 2n a 4t curs es vetllarà per l'assoliment de totes les competències de pràctica clínica de la titulació.

La qualificació final de l'assignatura correspon al sumatori de la nota de les pràctiques clíniques (PEXT) i l'obtinguda als Quaderns Reflexius (QR) amb la següent ponderació:

- El 70% de la nota correspon a les pràctiques clíniques.
- El 30% de la nota correspon al quadern reflexiu.

Per aprovar l'assignatura cal tenir aprovat cadascun dels grups competencials de les pràctiques clíniques i els seminaris amb una nota mínima de 5.

Control d'assistència:

- "Full de seguiment": Mitjançant la signatura diària d'aquest document, el/la infermer/a responsable de cada estudiant, confirma l'horari realitzat durant la jornada de pràctiques. Aquest document servirà de justificant pel còmput d'hores de l'assignatura. La única persona responsable del document és el/la estudiant. L'haurà de portar actualitzat i es responsabilitzarà de la veracitat del contingut de la informació que es consigni. Aquest document serà digitalitzat en finalitzar el període pràcticum i adjuntat al Moodle en un espai creat per a tal fi. Aquest document pot ser demanat, en qualsevol moment, pel seu control, per les persones responsables dels pràcticums i/o docents participants de l'assignatura.

És obligatori realitzar tot el període de pràctica clínica programat al calendari docent independentment de l'horari en el qual es facin les pràctiques. Es considera absència qualsevol interrupció de l'assistència al servei. Aquestes poden ser:

a) Absències justificades: Defuncions de familiars propers i propparents, Visita mèdica especialista, Malalties agudes, Examen carnet de conduir, Examen oficial universitari, Proves oficials d'idiomes i aquelles que tinguin el vistiplau del coordinador/a de l'assignatura. L'alumnat haurà de presentar un justificant degudament complimentat al seu professor/a i deixar constància en el document "Full de seguiment".

b) Absències NO justificades: Aquelles que no figurin en el llistat anterior i no han estat autoritzades per la coordinació de l'assignatura. L'alumnat deixarà constància de la seva Absència No Justificada en el document "Full de seguiment" i pactarà amb el seu professor/a la manera de recuperar les hores pendents. En finalitzar l'assignatura es restarà de la nota final (de 0 a 10) 1 punt per cada jornada d'absència.

c) Vagues, Manifestacions: Mantenint els drets de l'alumnat i seguint amb les recomanacions del rectorat, l'alumnat que de manera individual vulgui adherir-se a una convocatòria d'alguns dels sindicats d'estudiants, hauran de comunicar-ho prèviament al seu professor/a i al servei de pràctiques. Tanmateix haurà de deixar constància en el document "Full de seguiment". Aquesta jornada es considerarà realitzada i no recuperable.

d) Absència NO justificada i NO notificada: Pot comportar el suspens de l'assignatura.

e) Retard: Presentar més de 5 retards (inici i finals de torn, àpats...) al llarg del període de l'assignatura pot comportar el suspens de l'assignatura.

Les faltes s'han de comunicar amb la màxima antelació possible al professor/a associat/ada i al servei de pràctiques per tal de poder reduir la interferència en el procés d'aprenentatge i pactar el dia a recuperar. Totes les hores que manquin per faltes d'assistència s'hauran de recuperar dins del període de pràctiques.

Pràctiques Clíniques (PEXT):

Avaluació continuada i formativa al llarg del període. Aproximadament a la meitat, el/la infermer/a, farà un resum de la informació obtinguda fins al moment i la comentarà amb cada estudiant. En aquesta avaluació, de caràcter formatiu, es treballarà el nivell d'assoliment dels objectius proposats, els punts forts a destacar i els punts febles a millorar amb les recomanacions pertinents. De la mateixa manera, l'alumnat farà la seva autoavaluació i la comentarà amb el/la professor/a. En finalitzar el període de pràctiques clíniques, el/la infermera complimentarà un informe final sobre les competències assolides per l'alumnat. De la mateixa manera, en finalitzar el període cada estudiant farà la seva autoavaluació i la comentarà amb el/la infermer/a i el/la professor/a associada infermer/a.

L'assistència és obligatòria en la totalitat de les hores programades i en el torn i horari assignats. Aquelles faltes d'assistència justificades i les no justificades, s'hauran de recuperar dins del període de pràctiques clíniques programades prèvia autorització del professor/a responsable i del servei de pràctiques

Quaderns Reflexius (QR):

La realització dels QR i entrega quinzenal és obligatòria. La no presentació d'algun d'ells dins del període establert pel professor/a repercuteix negativament en l'avaluació. Es considerarà no entregat, i per tant no avaluable, aquells documents que no respectin les indicacions disponibles al Moodle.

Obtenció de la qualificació final:

Segons l'acord 4.4 del Consell de Govern 17/11/2010 de la normativa d'avaluació, les qualificacions seran:

- Suspens: <5
- Aprovat: de 5 a 6,9
- Notable: de 7 a 8,9
- Excel·lent: >9
- Matricula d'honor: >9

Segons la normativa sobre règim de permanència als estudis oficials de grau i de màster de la Universitat Autònoma de Barcelona, es consignarà un "No avaluable" a l'alumnat que no ha pogut aportar prou evidències d'avaluació.

Es considerarà criteri per assignar "No Avaluable":

- No assoliment de les hores establertes en aquesta guia.
- La no presentació dels treballs dins dels terminis establerts pel professorat.

NOTA: Qualsevol signe de deshonestat acadèmica, com ara plagi o manipulació de documents d'avaluació, etc., o qualsevol actitud discriminatòria, violenta o irrespectuosa cap a pacients, professionals, companys/es i/o docents, seran elevades a la comissió de pràcticums que analitzarà allò succeït i establirà una resolució consensuada al respecte. A petició del coordinador/a de l'assignatura es pot constituir una comissió avaluadora configurada a efecte de valorar situacions especials, personals i/o extraordinàries que no trobin resposta en el si d'aquesta guia o en documents publicats a la web del pràcticum.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
PRÀCTIQUES EXTERNES (PEXT)	70%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50
Treballs escrits	30%	0	0	1, 2, 25, 26

Bibliografia

- Alfaro-Lefevre, R. (2003). El proceso enfermero. 5ª ed. Barcelona: Masson.
- Ayuso Murillo, D., Tejedor Muñoz, L., & Serrano Gil, A. (2018). Enfermería familiar y comunitaria: actividad asistencial y aspectos ético-jurídicos. Madrid: Díaz de Santos.
- Berman, A., Erb, G., Kozier, B., & Snyder, S. (2008). Fundamentos de enfermería: conceptos, proceso y práctica. Madrid: Pearson educación.
- Betolaza, E., Alonso, I. (2002). El diario reflexivo y el aprendizaje tutorizado. *Metas de Enfermería* 45, 14-18.
- Campos Pavón, J., Munguía Navarro, S., & Academia de estudios MIR. (2015). *Enfermería comunitaria*. Madrid: Academia de estudios MIR.
- Colina, J., Medina J.L. Construir el conocimiento de Enfermería mediante la práctica reflexiva. (1997). *Rol de Enfermería*, 232, 23-30.
- ICS (2020). 3clics: Atenció primària basada en l'evidència. [Internet]. 2008 [citat 11 juliol 2020];12. Disponible a:<https://www.ics.gencat.cat/3clics>
- ICS. (2010). Manual de procediments d'infermeria. [Internet]. 2008 [citat 11 juliol 2020];12. Disponible a:https://elenfermerodependiente.files.wordpress.com/2015/09/manual_infermeria_2010.pdf
- Luis, M.T. (2013). *Los diagnósticos enfermeros. Revisión crítica y guía práctica*. 9ª ed. Barcelona: Elsevier Masson
- Luis, M.T. (2015). *Enfermería Clínica. Cuidados enfermeros a las personas con trastornos de Salud*. Barcelona: Wolters Klumer
- Luis, M.T., Fernández. C., Navarro. M.V. (2005). *De la teoría a la práctica. El pensamiento de Virginia Henderson en el siglo XXI*. 3ª ed. Barcelona: Masson
- Martín Zurro, A. (2011). *Atención familiar y salud comunitaria: conceptos y materiales para docentes y estudiantes / Amando Martín Zurro, Gloria Jodar Solà; comité editorial Josep Maria Bosch Fontcuberta ... [et al.]*. Barcelona: Elsevier.
- Martín Zurro, A., Cano Pérez, J. F., & Gené Badia, J. (2014). *Atención primaria*. Barcelona: Elsevier.
- Martínez Riera, J. R., & Pino Casado, R. del. (2015). *Manual práctico de enfermería comunitaria*. Madrid: Elsevier.
- Medina, J.L. (2001). *Guía para la elaboración del diario reflexivo*. Barcelona: Universidad de Barcelona.
- Nanda Internacional. (2015). *Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación 2015-2017*. Madrid: Elsevier
- Pérez, P. E., Sánchez, J. M. R., Formatger, D. G., & Fernández, M. G. (2016). *Investigación en metodología y lenguajes enfermeros*. Elsevier España.
- Pino Casado, R. del., & Universidad de Jaén. Servicio de Publicaciones. (2015). *Visita domiciliaria en enfermería familiar y comunitaria*. Jaén: Universidad de Jaén, Servicio de Publicaciones.
- Schön, A.D. (1989) *La formación de profesionales reflexivos*. Barcelona. Paidós.
- Schon, D. (1992). *La formación de profesionales reflexivos. Hacia un nuevo diseño de la formación y el aprendizaje en las profesiones*. Madrid: Piados MEC.
- Tellez, S., García, M. (2012). *Modelos de cuidados en enfermería NANDA, NIC y NOC*. México DF: McGraw-Hill Interamericana

Programari

-